

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

מקץ ❖ חנוכה ❖ תשפ"ב גליון תנ"ו

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

עדים קרובים לערב ורחוקים ללוה

אַנְכִי אֶעְרְבֶנּוּ מִיָּדַי תִּבְקָשׁוּנוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתִינוּ וְגו' (מ"ג ט')

הנה מסקינן בגמרא מכות (ז' א') בעובדא דאילעא וטוביה, דעדים הקרובים לערב ורחוקים ללוה, פסולים להעיד להלוה, דאי לית ליה ללוה תובע המלוה מהערב.

ויש לדון האם העדים כשרים באופן שהלוה חייב אבל הערב פטור, ומשכחת לה לדעת מהרש"ק וכדלהלן:

א. איני יודע אם פרעתיך

הנה קיימא לן (חוי"מ ס"י ע"ה סע' ט') דאם הלווה טוען איני יודע אם נתחייבתי פטור, אע"ג דהתובע טוען ברי מכיון דברי ושמא לאו ברי עדיף, מכל מקום אם היתה הלוואה וכל הנידון אם היה פרעון ואומר הלווה איני יודע אם פרעתיך, חייב הלווה לשלם.

ב. מהו לענין הערב

מעתה יש לדון מהו היכא דהיה ערב, והלווה אומר איני יודע אם פרעתיך, האם הערב חייב.

דעת מהרש"ק (חכמת שלמה חוי"מ ס"י קכ"ט סע' ח') דלגבי הערב הוה ליה איני יודע אם נתחייבתי ופטור, דהא לגבי מתחיל החיוב רק אם הלווה לא שילם. אמנם דעת מהרי"ל דיסקין (הגהות כתב יד לחוי"מ ס"י קכ"ט) דהערב חייב, דאם הלווה טוען איני יודע אם פרעתיך, צריך לשלם אף הערב.

[ובטעמא דמהרי"ל דיסקין, יש לבאר בתרי טעמי, או דלגבי הערב נמי אמרינן דיש חיוב ודאי וספק אם פקע על ידי פריעת הלווה, או דילמא נימא דטעמיה

עניני חנוכה

בראש חודש טבת או לומר בערב ראש חודש טבת, האם להעדיף ראש חודש מכיון דיש בו שתי מצוות, מחמת חנוכה ומחמת ראש חודש.

וכי תימא דבעינן לעשות המצוה הראשונה, דהרי כתב ברדב"ז (תשובה ח"ד תשובה י"ג - אלף פ"ז) המובא במשנה ברורה (סי' צ"י ס"ק כ"ח) במי שהיה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול לצאת להתפלל בעשרה ולקיים מצוות, ונתנו לו רשות יום אחד בשנה לצאת ולהתפלל בציבור, דאמרינן שיבקש לצאת מיד כדי לקיים המצוה הראשונה שבאה לידו, דאין מעבירין על המצוות.

אמנם דבריו לא שייך לכאן, דהרי תיקשי על הרדב"ז מהא דחזינן (מנחות מ"ט א') דתמיד של יום ראשון עדיף ממוסף של שבת, אם נימא דתדיר עדיף ממוקדש, אע"ג דהמוסף של השבת הוא המצוה הראשונה, וכך הקשה בחכם צבי (סי' ק"י), אלא צריך לחלק, דבקרבות כולחו מצוה אחת, ואם כן משהינן כדי לקיים המצוה באופן דעדיפא, משא"כ דברי הרדב"ז דאירי רק בבי מצוות, אין לו לבטל מצוה העומדת לפניו מחמת מצוה אחרת דאחר כך. ואם כן הכי נמי לענין הלל, מכיון דהוה מצוה אחת אם כן משהינן כדי לקיים המצוה באופן דעדיפא.

נפקא מינה ג' - קו התאריך

תו נפקא מינה ג', בשני אנשים שעומדים משני צידי קו התאריך, ואחד רוצה להוציא השני בהלל, ואצל המשמיע הוא ערב ראש חודש טבת ואצל השומע הוא ראש חודש טבת, האם יכול להוציאו. דבשלמא אם חייב בהלל רק משום חנוכה, אם כן תרוייהו

הלל בראש חודש טבת

הנה יש לדון בראש חודש טבת, דבלאו הראש חודש חייב בהלל משום חנוכה, האם חייב גם בהלל משום ראש חודש.

ולענ"ד חייב בתרוייהו. דלא גרע האי ראש חודש מכל ראש חודש אחר, ואף שהוא רק ממנהגא, מכל מקום נהגו בראש חודש ולא גרע האי ראש חודש. [ואף אם הלל בראש חודש היתה לאחר הלל דחנוכה]. [והראו לי לדברי הבית יוסף (סי' תכ"ב) בשם שבלי הלקט בשם הגאונים, דדוח רמז בתהילים ל"ב ראשי חדשים של הלל, דאיתא במזמור הללו אל בקדשו (תהילים ק"ג) י"ב פעמים הללו. חזינן דאיכא י"ב פעמים הלל דראש חודש, ועל כרחק שזה כולל גם ראש חודש טבת. ועיין בפרי חדש ומאמר מרדכי (שם) שהקשו שבראש השנה לא קרינן הלל. ושאלו זאת להגאון בעל דרך אמונה ואמר דזה מרומז בהללוהו תקע בשופר].

ויש לדון בזה בחמש נפקותות:

נפקא מינה א' - שכח שהיום ראש חודש

נפקא מינה א', אם שכח שהיום ראש חודש ואמר הלל רק לשם חנוכה, דאם החיוב אף משום ראש חודש, אם כן צריך לומר הלל שנית משום ראש חודש.

וכמו שכתב בתשובות מהר"ם בריסק (ח"ב ס"י מ"ד וס"י מ"ה) דבהדליקה נרות ביום טוב שחל להיות בשבת ושכחה שהיא שבת, ובירכה להדליק נר של יום טוב, לכאורה לא קיימה המצוה דנרות שבת, וצריכה לחזור ולהדליק בברכה.

נפקא מינה ב' - האם להעדיף ראש חודש

נפקא מינה ב', באופן דיש לפניו ב' אפשרויות, או לומר הלל

אמנם בשבת שמדליקין קודם הזמן, ובשעה שמדליק עדיין אינו מקיים המצוה, אם כן אמרינן דכל הנרות הם העיקר. אמנם לולא דבריו, אף אם נימא כדבריו דבשבת נר הראשון אינו נקבע כנר העיקר, מכל מקום אינו נראה לומר דכל הנרות עיקרין, אלא רק אחד מהם עיקר ולא ידעינן איזה.

ויש לדון בזה בכמה נידונים:

א. לא חישינן שייכבה תרי נרות
הנה איתא בגמרא (שבת כ"א א') לשיטת רב הונא, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בשבת חנוכה. וטעמא משום דסבירא ליה דמותר להשתמש לאורה ואם כן חישינן שמא יטה.

והקשו בתוספות (שם ד"ה ומותר) מנא לן דמשום דמותר להשתמש לאורה, הרי דילמא טעמא משום כבתה זקוק לה וחישינן שמא יכבה בשבת ואינו יכול להדליקם שנית.

ובבית הלוי (שם) כתב ליישב דלא חישינן לכבוי אלא בנר אחד ולא בתרי נרות, וכמו דחזינן דבנרות בכל שבת אסרינן להדליק בשמנים הגרועים רק מפאת שמא יטה ולא מפאת שמא יכבה.

מעתה בחול דחל רק על הראשון שם עיקר חישינן שמא יכבה, משא"כ בשבת דמדליק קודם הזמן וחל על כל הנרות שם עיקר לא חישינן לשמא יכבה, הלכך טעמא רק מפאת שמא יטה.

אמנם למה שכתבנו דרק נר אחד עיקר ולא ידעינן מנו, אם כן גם בשבת יש לחוש שמא יכבה, ואע"ג דאם כבה אחד יש להקל שמא אין זה העיקר, אבל לענין החשש הא יש לחוש שמא יכבה העיקר.

ב. שמא יכבה אחד ויתבטל ההידור

הנה הקשה בבית הלוי (שם) אמאי להלכה קיימא לן כרב דגם בשבת חנוכה מותר להדליק בשמנים הגרועים מפאת דאסור להשתמש לאורה [וכבתה אין זקוק לה], הא אם יכבה אחד מן ההידור, בטל ההידור, [דפסיקא ליה לבית הלוי דהנר ההידור רק עם כולם דולקים ביחד], ויהא מותר להשתמש לאורו של האחרים להפוסקים דבכבה תוך הזמן מותר להשתמש בשמן, [ואנן לא קיימא כן, עיין משנה ברורה ס"י תרע"ז ס"ק י"ח], ואם כן יחוש שמא יכבה אחד ויהא מותר להשתמש בשאר הנרות.

ותירץ לפום יסודו דכולם עיקרים, אמנם לפי מה שכתבנו דרק חד עיקר ליכא ליישב כן, ואם כן הדרא קושייתו דילמא יכבה אחד ואז שרי להשתמש לאור הנר כיון דשאר הנרות הותרו.

ויתכן ליישב דתרתני לא חישינן שמא יכבה ואזי ישתמש לאור האחרים, ושמא יבוא להטות, דהרי דילמא לא יכבה.

ג. יתבטל ברוב

הנה לפי מה שכתבנו דאם נימא כדעת בית הלוי דאין הראשון נקבע לנר העיקר, אם כן אין כולם עיקרים, אלא יש כאן אחד שהוא עיקר ואין יודעין היכן, אם כן תיקשי דיתבטל נר העיקר ברוב. אך אינו קושיא וכדלהלן.

האם נר העיקר בטל ברוב

הנה לפי מה שכתבנו דאם נימא כדעת בית הלוי דאין הראשון נקבע לנר העיקר, אם כן אין כולם עיקרים, אלא יש כאן נר אחד שהוא עיקר ואין יודעין איזה מהם, אם כן תיקשי דיתבטל נר העיקר ברוב ולא ייצא חובת המצוה.

א. ביטול ברוב לענין מצוות

הנה הקושיא הוא לחד גיסא דספיקא דהגרע"א (תניינא ס"י קל"ב) דכיון דנתבטל ברוב אין כאן מצוה. וכגון לענין קרבן פסח, אם בטל עצם, פקע שם פסח מיניה, ובאכילת המוח שבתוכו אינו מקיים המצוה עשה דאכילת קרבן פסח.

ב. דבר שבמנין

אמנם אינו קושיא, חדא, דהוה דבר שבמנין, ואע"ג דמן התורה בטל, הא כל נר חנוכה רק מדרבנן.

אלא תליא בספיקא דערוגת הבשם (או"ח ס"י ב') בחול המועד ואיכא אתרוג הפסול מדרבנן ואין לו אתרוג אחר, האם יש לקחתו. דבשלמא כשחייב במצוה מדאורייתא, אם כן כשאינו יכול לקיימנו באופן שייצא מדרבנן, עכ"פ יקיימנו באופן שייצא מדאורייתא, אמנם הכא דבין כך אינו חייב אלא מדרבנן, אם כן נימא דאינו חייב, דהרי מדאורייתא אין כאן שום מצוה, ומדרבנן הרי לא מצי לקיימו

חייבים בחנוכה ויכול להוציאו, אבל אם חייב בהלל גם מפאת ראש חודש לא יוכל להוציאו.

וכמו לענין קידושא רבא של שבת, ביום טוב שני של גלויות שחל בשבת, בן ארץ ישראל שחייב בקידוש רק מצד שבת, לא יוכל להוציא בן חוץ לארץ שחייב בקידוש גם מצד יום טוב. וכמו כן לענין הבדלה במוצאי שבת, בן ארץ ישראל שחייב בהבדלה רק מחמת שבת, לא יוכל להוציא לבן חוץ לארץ שחייב בהבדלה גם מצד יום טוב, אלא יוציאו רק בן חוץ לארץ שאצלו גם מוצאי יום טוב.

אך צריך עיון דבלאו הכי לא יוכל להוציאו דהרי הוה חיוב הלל דשני ימים, דהרי בכגון בפורים בקו התאריך ואצל חד מוקף ואצל חד פרוז, והנה מוקף אינו מוציא פרוז, אך בכהאי גוונא הא השתא חייבים שניהם באותה שעה, וכן בקריאת שמע אם אצל המשמיע קודם הנץ ואצל השומע לאחר הנץ, שבאותה שעה המשמיע חייב בקריאת שמע של הלילה והשומע בקריאת שמע של היום, וכמדומה יותר שלא יוכל להוציאו דהוה שני חיובים, ואם כן בטלה האי נפקותא.

נפקא מינה ד' - הלל בדילוג

תו נפקא מינה ד', בראש חודש טבת ויכול לומר רק הלל המדולג, כגון שעומד זמן מועט לפני סוף היום, דאם חייב בהלל גם משום ראש חודש, הרי יאמר מיהת בדילוג עם ברכה כדי לצאת עכ"פ חובת הלל של ראש חודש.

נפקא מינה ה' - עבדים כנענים

תו נפקא מינה ה', הנה כתב המחבר (סי' תרפ"ט סעי' א') דעבדים משוחררים חייבים בקריאת המגילה, אבל כתב במשנה ברורה (שם סק"ב) בשם הגר"א דעבדים שאינם משוחררים, פטורים מקריאת המגילה, דלא שייך בהם "אף הם היו באותו הנס". [אך מביא דדעת המגן אברהם (שם) דגם הם חייבים, והוכיח הכי מהטור].

ולפי דברי הגר"א, הכי נמי בהלל דחנוכה עבדים פטורים. [דהרי הלל בנשים הוא מחמת "אף הן היו באותו הנס" ולדעת הגר"א לא אמרינן הכי בעבדים].

אמנם בהלל דראש חודש עבדים חייבים, דהרי כתב בביתאור הלכה (סי' תכ"ב סעי' ב') לענין נשים בהלל דראש חודש, דכיון דהוי ממנהגא אין לחלק בין אנשים לנשים, דהרי על האנשים הוא גם כן רק מצד מנהגא ואם במקום זה נהגו הנשים גם כן במצוה זו אם כן מאי נפקא מינה בין אלו לאלו. [א"ה]. ונימא דבפשוטו המנהג שכולם יקראו וכולל גם עבדים].

מעתה הרי לדעת הגר"א בהלל דחנוכה עבדים פטורים, אבל בהלל דראש חודש חייבים, והשתא אם בראש חודש טבת איכא חיוב גם משום ראש חודש, אם כן שפיר חייבים עכ"פ בהלל בדילוג, אמנם אם החיוב רק משום חנוכה, אם כן עבדים אינם חייבים בהלל כלל, דליכא אלא חיוב הלל מחמת חנוכה ולדעת הגר"א פטורים מהאי חיובא.

נפקא מינה ו' - האם חייב תרי חומשין

נפקא מינה ו', אם אינו יכול לומר הלל בראש חודש טבת רק בהוצאת ממון, האם יוציא חד חומש או תרי חומשין.

אך העירוני דעל הלל דחנוכה בלאו הכי חייב להוציא כל ממונו, וכמו על נר חנוכה דמחזור על הפתחים, לפי מה שכתב מהרש"ק (הכמת שלמה גליון שולחן ערוך ס"י תרפ"ג) דהלל עדיף מנרות חנוכה, ואם אחד היה בבית הסוהר ונתנו לו רשות לקיים רק מצוה אחת, להדליק נרות חנוכה או להתפלל שחרית בהלל והודאה, או כגון אם היה בדרך בלילה ואם יגיע לכפר שיהיה לו נרות לא יוכל בבוקר להגיע למקום שמתפללים, ואם ילך להעיר למקום שמתפללים כבוקר לא יהיה בכפר בלילה להדליק נרות, באמת מקום התפילה עדיף ויבחר להתפלל בבוקר בהלל והודאה, כי התפילה בהלל והודאה עדיף.

חזינן דהלל עדיפא מנרות חנוכה, ואם כן מכיון דלענין נרות חנוכה בעינן לחזור על הפתחים, כל שכן לענין הלל. אך זה חידושא רבתא.

[ואף שבראש חודש הוה רק מנהגא, יש לעיין דהשתא קבלוה עלן צריך להוציא עליו חומש ממונו. וצריך עיון].

אלא יש לדון בפעולה אחת שיש בה ב' מצוות אם חייב בתרי חומשין. [א"ה]. והאריך בזה רבינו. ועוד חזון למועד בעזה"י].

כולם עיקר או רק אחד

הנה כתב בבית הלוי (עה"ת, סוויא דחנוכה) דבשלמא ביום חול שמדליקין בזמן המצוה, אם כן בנר הראשון שמדליק מקיים עיקר המצוה, ובשאר הנרות מקיים ההידור.

כתקנת חז"ל.

ולמסקנת ערוגת הבשם דאין לקחתו, דאזלין רק בתר הדרבנן, אם כן הכא הרי מדרבנן אינו בטל ושפיר הוי מצוה מעליא.

ג. מתחילה חל בלתי מבורר

שנית, דאף אם נימא כהצד דערוגת הבשם דיש לקחתו, דאף במצוה דרבנן אזלין גם בתר הדאורייתא, דאע"פ דרק חכמים תיקנוהו, מכל מקום גם בתקנת חכמים יש ב' דרגות, אופן דמהני מדאורייתא ואופן דמהני גם מדרבנן, ואם כן הכא יפסל הנר דבטל ברוב בדרגא א'.

מכל מקום לא תיקשי, דלא שייך ביטול ברוב בחל לכתחילה בלתי מבורר, אף היכא דקדם המבטל למתבטל. [ואינו ענין לדברי המרדכי (סוף חולין ס"י תשל"ז) דהתם יש מציאות למיעוט אלא שנוגד בתערובות].

תדע, דבפוחת במעשר ראשון אמרינן דאי אפשר לתקנו דהוה ליה חשש מן הפטור על החיוב וצריך להשאל, ואם אי אפשר להשאל כגון שכבר אכלו, צריך להפריש ממקום אחר, והיכא דליכא ממקום אחר, מיתסר, [אלא אם כן יש סברא דהוי הפרשה בטעות], ולא נימא דמיעוט הטבל למעשר ראשון בטל ברוב חולין, וטעמא דמעולם לא היה מבורר. [אך טעמא דדבר שיש לו מתירין ליכא כשאין לו במקום אחר, וטעמא דכהיתירו כך איסורו נמי ליכא, דאיירי בטבל למעשר ראשון ולא לתרומה גדולה דזה הא אפשר להפריש עתה נמי].

והיינו טעמא דשותף שאסר חלקו על הברו, דמיתסר אף כשיש לו רק מיעוט, ולא אמרינן דהנדר בטל ברוב.

[יש לעיין בדברי הגרע"א בסוף חידושים לתמורה (ל' א') דלכאורה לית ליה יסוד זה].

נרות חנוכה בשבת

הנה בתשובות מהר"ש ענגיל (ח"ב עמוד י"א) דן בלא הדליק נרות חנוכה בערב שבת, ובשבת הוכרח להדליק נר משום פיקוח נפש, האם יכוין גם לנר חנוכה ואז יוכל לברך.

וכתב מהר"ש ענגיל דחכמים הפקיעו המצוה דנר חנוכה בשבת. ולפי זה בהדליק בשוגג בשבת חנוכה, לא נתפס קדושת נר חנוכה ויהא מותר להשתמש לאורה.

אך לענ"ד יש לדון לא כך, דגם בשבת יש חיוב אלא שאנוס, ואם כן אם בלאו הכי מדליק יכוין לנרות חנוכה.

ויש לעיין בהאי נידון בכמה אנפי:

א. חשב שיצאה שבת

הנה כעין זה יש לדון במוצאי שבת וצריך להדליק נר של חנוכה וחשב שיצאה שבת, ובאמת הדליק בשבת, האם צריך לחזור ולהדליק.

והנה לדעת מהר"ש ענגיל יש לדון שהזמן מופקע ממצות הדלקה. אך אם נימא דלא כן, אם כן יצא ידי חובתו, ומצוה הבאה בעבירה לא אמרינן במלאכה בשבת, וכמו שכתב בירושלמי (שבת פרק האורג ה"ג) לענין קורע בשבת שיצא ידי חובת קריעה, מכיון דאין העבירה בגוף המצוה.

ב. חכמים הפקיעו המצוה

הנה לכאורה מרמב"ן מוכח כותיה דמהר"ש ענגיל, דהנה אמרינן בגמרא (כ"א א') דלמאן דאמר דנר חנוכה כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, אסרינן להדליק בשבת חנוכה בפתילות הגרועים, מפאת דמותר להשתמש לאורה.

והקשו תוספות (שם ד"ה ומותר) תיפוק ליה לאסור למאן דאמר כבתה זקוק לה כמו דאסרינן בחול. וכתבו דאין הכי נמי. [אלא כתבו דמשמע שיש עוד טעם אחר בשבת שלא להדליק לבד מטעם דיום חול, והיינו מכיון דמותר להשתמש לאורה חיישינן שמא יטח].

אמנם ברמב"ן (שם) תירץ קושיית תוספות, דבשבת לא איכפת לן אם יכבה, כיון שאין שייך להדליק בשבת, לא רמו עליה החיוב הדלקה כלל. [ואם כן בשבת הוה לכולי עלמא כמאן דאמר כבתה אין זקוק לה]. אם כן נוכיח מדבריו כמהר"ש דבגונו הני"ל לא יכוין לשם מצות נר חנוכה.

אך תוספות לא סברי הכי, וסברי דגם בשבת זקוק לה אלא שהוא אנוס, ותיקשי על מהר"ש. ויש לומר דסברת תוספות דעכ"פ הרצון שהנר ידלק כל הזמן, דזהו סברת כבתה זקוק לה, ישנו גם בשבת.

אך לדברינו דיש לדון דגם בשבת יש חיוב אלא שאנוס, אם כן דברי תוספות כפשוטם. אך מכל מקום הרמב"ן כנגד זה. ויש לומר דגם להרמב"ן כאשר יכול להדליק חייב משום נרות חנוכה, ורמב"ן קאי בגוונא שאינו יכול להדליק, שאז לא רמיא עליה כלל

חיוב. ואינו ברור.

ג. קיבל תוספת שבת

הנה חזינן דבקיבל תוספת שבת יאמר לחבירו שידליק עבורו. וצריך לומר דבזה מודה מהר"ש כיון דחבירו יכול להדליק.

מעתה יש לעיין למהר"ש בקיבל תוספת שבת ומדליק משום פיקוח נפש אם יכוין גם לנרות חנוכה.

ד. קורע בשבת

יש לעיין על פיסקא דמהר"ש, דהא תנן (שבת ק"ה ב') דהקורע בשבת יצא ידי קריעה, והרי קריעה היא מצוה דרבנן, ונהי דלא הוה מצוה הבאה בעבירה כמבואר בירושלמי בשבת (פרק האורג ה"ג), אך נימא דהופקע כאן מצות קריעה כיון דחל בשבת.

אלא בזה נימא לחלק, דמצוות חנוכה היא מפאת הזמן ובזה שבת הוי חוץ מהזמן, משא"כ מצות קריעה אינה קשורה בזמן.

ה. אינו ניכר

תו כתב מהר"ש ענגיל דבהדליק בשבת משום פיקוח נפש אין להחשיבו נר חנוכה דמעשיו מורים שלשם פיקוח נפש ולא לשם הדלקת נר חנוכה, ודמי להא דאמרינן (שבת כ"ב ב') דאם מדליקה ואוחזה בידו במקומה, לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה. [וכך כתב הגאון מנחת שלמה בתשובות להל' חנוכה שנדפס עכשיו מכתב יד].

וצריך עיון דהא הקשה ברשב"א (שבת כ"א ב' ד"ה והלכתא) דיעשה אותו הנר לנר שבת ונר חנוכה, וכתב דמכאן מוכח דאסור להשתמש לאורה, ולהאמור הרי בלאו הכי מדליק לנר שבת, חזינן דלא בעינן שיהא ניכר.

ועיין בפרי חדש (ס"י תרע"ג סעי' א'), מובא בפרי מגדים ס"י תרע"ח א"א סק"ב) שכתב דבאמת הא דלא עבדינן נר אחד לנר שבת ונר חנוכה, היינו משום דאז יחסר ההיכר, אך ברשב"א הני"ל הא מבואר דלא כן.

ו. יום הכיפורים שחל בשבת

הנה חזינן ביום הכיפורים שחל להיות בשבת ואוכל משום פיקוח נפש, אין צריך למיעבד לחם משנה (מטה אפרים ס"י תרי"ח סעי' י"ז, בשם מגן אברהם סק"י ושו"ת ערוך הרב וחי' אדם, וכתב בקצה המטה שם דאיירי אף כשחל בשבת), וגם אינו חוזר על רצה מכיון דאינו חייב לאכול פת (משנה ברורה ס"י תרי"ח ס"ק כ"ט). ואם כן הכי נמי נימא דאין כאן מצות הדלקת נר חנוכה בשבת.

אך לענ"ד אינו ראייה, דשאני התם דאין מושג של עונג שבת ביום הכיפורים שחל להיות בשבת אף למי שאוכל, משא"כ לענין נר חנוכה, יש מושג של נרות חנוכה למי שהדליק מבעוד יום. ולא אדע.

היאך יהנה מנרות חנוכה

הנה כתבנו לדון שאם לא הדליק נרות חנוכה בערב שבת, ובשבת הוכרח להדליק נר משום פיקוח נפש, שיכוון גם לנר חנוכה ואז יוכל לברך.

אך תיקשי היאך יכוין לנרות חנוכה, הרי אחר כך יהנה ממנו, דהרי מדליק לצורך פיקוח נפש, ולכאורה עדיף שלא ידליק, מלהדליק וליהנות וכדלהלן:

א. עדיף שלא ידליק

הנה אמרינן בגמרא (שבת כ"ג ב') דאם יש לו רק נר אחד, ויכול להדליק או נר חנוכה או נר שבת, ידליק נר שבת משום שלום ביתו.

והקשה ברשב"א (שם כ"א ב' ד"ה והלכתא) כיון דיכול להדליק נר חנוכה בפנים כאשר אינו יכול להדליק בחוץ, אם כן ידליק נר אחד לתרוייהו בפנים. ותירץ דנרות חנוכה מיתסר בהנאה, ואם כן לא יכול להשתמש בהם לנרות שבת. וכך מבואר בבאור הגר"א (ס"י רס"ד סעי' א' לרש"י ור"ן).

חזינן דאמרינן דעדיף שלא ידליק מאשר ידליק ויהנה, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

[ובמגן אברהם (ס"י תרע"ח ס"ק ב') כתב דהשתא דמדליקין בפנים וש לו רק נר אחד, ידליק נר אחד לשניהם, וסבירא ליה דגמרא הני"ל דמדליקין רק נר שבת היינו משום דמדליקין בחוץ. אך האחרונים (עיין משנ"ב שם ס"ק ב') פליגי על המגן אברהם. תו, דכתבו בלבושי שרד ובפרי מגדים (ס"י תרע"ח ס"ק ב') דבמגן אברהם בס"י תרע"ג (ס"ק ב') מבואר דלא כן, שלא ידליק לנר חנוכה כלל וזה עיקר דעתו]. וכגון מי שצריך לאכול אתרוג משום פיקוח נפש וזה האתרוג היחידי שיש לו, אם יקחנו למצוה ובזה יאסר בהנאה, נמצא דנימא ליה שלא יקחנו, ואע"פ שאיסור אכילת אתרוג של מצוה היינו רק מדרבנן, הרי באתרוג על אילן לא יורידנו דהעמידו דבריהם, ובנשפך המים החמים אסרינן למול בשבת אף היכא דיצטרך לעבור רק על איסור דרבנן כגון להביא המים מרמלית.

חנוכה סגי בכל שהוא וכהנ"ל, וכי תימא שאז לא יהא לו נר שבת מכיון דלא היה ראוי לנר שבת בשעת ההדלקה, אך לא איכפת לן דעכ"פ יהא אור בחדר ואם כן לא יהא טעמא דשלוס בית ובכהאי גוונא באמת נר חנוכה קודם. ואם כן תיקשי על הפרי מגדים. והעירוני ליישב האי קושיא, דלא שרינן לבטל נר שבת מפאת נר חנוכה של זמן קצר, שהרי זה ספק נר חנוכה, ודוקא נר חנוכה ודאי דוחה נר שבת כשאין חסרון של שלום בית, ולא ספק נר. אבל באמת אינו מעלה ארוכה, לדלידן שמן פחות מחצי שעה הוא ספיקא, אבל בגמרא פשיטא לה אם מהני או לא, ואם כן אם נימא דמהני, הרי יש תקנתא, ואמאי אמרינן בגמרא דנר שבת קודם לנר חנוכה. וכי תימא דיש ליישב דלא מתקנינן כן דחשישנן שמא יהנה גם ברגע הראשון, אך הרי חזינן דלאחר חצי שעה שרי ליהנות מדינא. ואולי הכא גרע טפי שרגיל להשתמש בנר שבת.

ו. שרי לחולה שאין בו סכנה

הנה העירוני לדברי הפרי מגדים (סי' תרע"ב אי"א ס"ק ו') דחולה שאין בו סכנה שרי ליהנות מנר חנוכה. ואם כן יש לומר דשפיר שרינן לכיון לנר חנוכה בהדליק לחולה שיש בו סכנה בשבת, כיון דההנאה משרא שרי. אך לענ"ד גם להפרי מגדים איירי דוקא רק בליכא אחריתא, ואם כן שוב יש לעיין, [נ"ה. היינו דשרי רק בדיעבד, ואם כן נימא דעדיין אסור לכתחילה לכיון לשם נר חנוכה], אך מכל מקום יש לומר דזה קילא. וצריך עיון.

ספק דחכמי לונל

איתא בארחות חיים (לרבינו אהרן הכהן מלונל, הלכות חנוכה אות י') **דעובדא הוה בלונל באחד שלא היה לו רק ב' נרות ביום ג', ואחר כך נזדמן לו עוד נר, והסכימו חכמי לונל שידליק עוד נר, אך לא יברך שנית דהברכה שעשה מתחילה עולה גם על ההידור.**

[שמעינן דעל הידור מברכינן וכל הטעם שנפטר רק מפאת שהברכה הראשונה חיילא גם על ההידור. ולפי זה בלא בירך על העיקר יכול לברך על ההידור. אך הגר"מ (תניינא סי' י"ג) איתני בזה פלוגתא אחרונים דפרי חדש ואלוה רבה].

משמע שהסתפקו אם יכול להדליק רק הנר שחסר, ופשטו שיכול להדליקו [רק לא יברך שנית]. ויש לבאר בג' אופנים מה היה ספיקם:

א. נכבו נרות הראשונים

יש לבאר דאיירי שכבר נכבו נרות הראשונים, ונסתפקו אם ההידור הוא רק חיוב על האדם שידליק כמנין הימים, או דילמא בעינן גם שיהא ניכר במנורה נרות כמנין הימים. ופשטו כהצד הראשון דמכל מקום מחוייב אע"פ שנכבו הראשונים.

ולפי זה הרי זה דלא כבית הלוי (ע"ה"ת, סוגיא דחנוכה) דפסיקא ליה דבנכבה מההידור ליכא טפי מצות הידור, ולדברי הבית הלוי נמצא חידוש גדול, שאם כבה אחד מההידור, יהא לו מותר לכבות האחרים בידיים. ומכל מקום לענין היתר הנאה ליכא נפקותא, למאי דקיימא לן (ע"י משנ"ב סי' תרע"ז ס"ק י"ח) דבכבה תוך מחצית השעה אסור ליהנות מהשמן.

ב. הסיח דעתו

תו יש לבאר לעולם איירי דאכתי דולקים, דבלא זה ליכא הידור, אלא דנסתפקו דכיון דהסיח דעתו לא חייל הידור דצריך להיות עם העיקר, ובהסיח הדעת חשיבא פעולה אחרית. ופשטו דמכל מקום מחוייב.

ולפי זה יקשה אמאי פטור מברכה, הא הסיח דעתו. ויש לומר לפי דברי בנין עולם (סי' ל"א, מובא במשנה ברורה סי' תקפ"ה ס"ק ד') דבנתחלף השופר קודם המצוה מברך שנית, אבל אם נתחלף באמצע המצוה אינו מברך שנית. ולפי זה בנתחלף חצי כזית מצה לאחר שכבר אכל חצי הראשון, לא יברך שנית.

ג. עסוקין באותו ענין

תו יש לבאר דאיירי דהנר הראשון לא נכבה, וגם לא הסיח דעתו דהמתין שיבוא עוד נר, והא דנסתפקו חכמי מלונל, דהרי מכל מקום בעינן עסוקין באותו ענין, והכריעו דמכל מקום מדליק.

ולפי זה גם אם נימא כבית הלוי דבעינן כל ההידור ביחד, [ואם כן ליכא למימר כדרך הראשון], וגם נימא דלא כהבנין עולם [ואם כן ליכא למימר כדרך השני], מכל מקום אתי שפיר ספיקם. וצריך עיון.

ב. אחר כך יהא מותר

אך יש לדון דכד נימא דלא הופקע המהחויב ודלא כמהר"ש, מפאת איסור הנאה לית לן בה, דהרי שרי ליה ליהנות משום פיקוח נפש.

אך הנה במילה בשבת באופן שאחרי המילה יצטרך לעשות מלאכה משום פיקוח נפש, פליגי קמאי האם מותר לכתחילה קיים מצוות מילה בשבת. [ואיירי בגוונא דאשתפיך חמימיה בשבת, והיינו דהוחמו חמין בערב שבת לצורך המילה ונשפכו המים בשבת, ואם ימולו בשבת יצטרכו לחמם מים לאחר המילה, דהרי איכא פיקוח נפש אם לא יהא מים חמים לאחר המילה]. דעת הרז"ה (שבת נ"ג א' מדפי הר"י) דלא יקיים מצוות מילה בשבת, וטעמא, מכיון שעל ידי המילה יהא מוכרח לעשות מלאכה לאחר המילה לצורך פקוח נפש של התינוק, וכי תימא דאז יהא היתר דפיקוח נפש, מכל מקום הא אסור לקיים מצוה אם על ידי זה מכניס עצמו למצב שיצטרך לחלל שבת משום פיקוח נפש. ואם כן הכי נמי בנידון דידן, אין לכוון לנרות חנוכה אם על ידי זה יהא מוכרח לעבור על האיסור ליהנות מהנר.

אך ברמב"ן (שבת קל"ד ב') פליג, דבאמת שרי למול, ואחר כך דהוה מסוכן שפיר עבדינן לצורך פיקוח נפש. ולדבריו הכי נמי ידליק לשם נר חנוכה ואחר כך יהנה. אך הא קיימא לן כרז"ה (משנה ברורה סי' של"א ס"ק כ"ד). ואם כן לא יכוין לנר חנוכה.

[וכי תימא דחזינן דאף לדעת הרז"ה (שבת ז' א' מדפי הר"י) שרינן להפליג בספינה בערב שבת לבר מצוה, או בתחילת השבוע אף לבר הרשות, ולא איכפת לן דאחר כך יהא פיקוח נפש ויהא מוכרח לעשות מלאכה בשבת. אך צריך לחלק, דהתם בספינה איירי שמפליג מערב שבת, משא"כ במילה חמיר מכיון דאיירי שמל בשבת, וכיון שמל בשבת עצמה סובר הרז"ה דלא ימול כשיודע שיהא חילול שבת. מעתה נידון דידן בפשוטו דמי לשבת עצמה ואסור].

ג. נר חנוכה רק לרגע

אך יש למידן דאית ליה תקנתא דיוכוין שיהא לנר חנוכה רק לרגע, להשיטות (פרי מגדים סי' תרע"ג אי"א ס"ק ו') דנר חנוכה אין לו שיעור, ובאותה רגע באמת לא יהנה. והיא תקנה נכונה.

והעירוני דאם כן מדליק בשבת יותר זמן מאשר צריך, ומי היתר זאת. אך יש לומר דברגע שמדליק עדיין אינו נהנה ובאותה רגע יחול נר חנוכה. [וביולדת דשרינן להדליק נר משום דמייטבא דעתה, יש לעיין אם זה מיתסר בנר חנוכה. וכדי שלא ישלש בפתחים שרי בנרות חנוכה, אך זה אין לומר דבזה יהי הנר שמדליק לפיקוח נפש שלא ישלש בפתחים, דאם כן גם באין לו רק נר אחד לשבת וחנוכה, אימא שידליק ויהי רק בזה, אלא דחיישין שיהנה יותר].

ד. הדלקה עושה מצוה

אלא דיש לשאול אם כן בהך דרשב"א והגר"מ נמי ידליק לשם נר חנוכה לרגע, ואחר כך לנר שבת.

ולכאורה יש לומר דכשם שבנר חנוכה הדלקה עושה מצוה, ואם בשעת הדלקה לא היה ראוי, גם אחר כך לא מהני.

אם כן הכי נמי בנר שבת, דהרי בנר חנוכה ילפינן (שבת כ"ג א') דהדלקה עולה מצוה מדמברכינן להדליק נר של חנוכה, ואם כן יש לומר בנר שבת נמי. ונפקא מינה כאשר הדליק נר שבת באופן שלא היה ראוי. ואם כן יש לומר דמשום הכי לא קאמר הרשב"א והגר"מ האי תקנתא לדעת הפרי מגדים, דהרי באותה רגע הראשון שמכוון לנר חנוכה הרי אסור להשתמש לאורה ואם כן לא מהני ההדלקה לנר שבת.

והעירוני דאיכא דסברי (עיין במשנה ברורה סי' רס"ג ס"ק כ"א) דגם נכרי יכול להדליק נר שבת עבורו דהעיקר שיהא דלוק, ואם כן לא נימא דין הדלקה עושה מצוה בנר שבת. אך הרי חזינן דאם הדליקה קודם פלג המנחה לא עלתה לו ההדלקה, חזינן דבעינן הדלקה בחיובא.

[והא דאמרינן דבעינן שיהא ראוי לנר בשעת ההדלקה, אם כן המדליק נר של שעה שהשלהבת למעלה משערים אמה ואחר כך יורד למטה משערים אמה לא מהני. והעירוני דזה מהני משום אשו משום חציו. ואינו נראה לי דאם כן גם בהדליק בפנים והוציא בחוץ. והרי חזינן דהדלקה לא חשיב חציו, דהרי המדליק קודם פלג המנחה, לא מהני, והזורק חץ קודם פלג המנחה, שהחץ ידליק בפלג המנחה, יש לעיין בזה, ויותר נראה לי דשפיר יצא, ועדיין לא עיינת].

ה. למעשה יהא שלום בית

אך היטב העירוני דהרי אמרינן (שבת כ"ג ב') דבאמת נר חנוכה קודם לנר שבת משום פרסומי ניסא, אלא הטעם דאמרינן דנר שבת קודם היינו רק משום שלום בית. ומשום הכי כתבו בהפוסקים (תשובות אגרות משא א"ח ח"ה סי' כ' אות ל'). ועוד עיין תשובות להורות נתן חלק י"א סי' י"ז) דאם יש אור בביתו מבחוץ ואין חשש שלום בית, נרות חנוכה קודם.

ואם כן אכתי שיקצה הנר חנוכה רק לזמן קצר, לשיטת פרי מגדים דנר

בעזה"ת
ניתן לקבל
את
הגליון מידי
שבוע במייל:
L5703949
@gmail.com

הגליון נתרם לזכות ולרפואת
הר"ר ברוך יהושע בן שינדל יפה נ"י
הר"ר יחיאל יהושע בן בלה ברטח נ"י
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.